

Metin Yorumlayıcısı Olarak Çevirmen *

Coşkun DOĞAN¹

1Öğrt.Gör.Dr. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Bölümü, coskundogan2002@yahoo.de

Özet: Çeviribilim alanındaki oluşan yeni paradigma çevirmeni artık çevrilmesi gereken metnin öznesi haline sokmuştur. Çevirmen, farklı diller arasında sözcükleri ve tümceleri birebir aktaran kimliğini bir kenara bırakarak, kültürlerarası bir köprü görevi üstlenerek farklı kültürlerin buluşmasına aracı olmaktadır. Çevirmenin özgün metne kendi kültürel değerleri bağlamında bağlı kalarak, çevirdiği hedef kültüre bu metni benimsetmesi gerekmektedir. Bu nedenle, çevirmenin erek okuru kaynak metnin dünyası içine çekecek bir dil kullanarak, erek okuru farklı değerlere karşı hoşgörü ile yaklaşmasını sağlaması beklenmektedir.

Çevirmenin çevrilecek metnin yazınsal türü, statüsü, toplumsal ve ideolojik yönü kaynak kültür içerisinde tanımak için öncelikle okuması gerekmektedir. Çevirmen tarafından okunan kaynak metnin kendi kültürel bağlamı içerisinde çevirmen tarafından anlaşılması ve zihinsel olarak çözümlenmesi, metnin erek kültüre yorumlama şeklinde aktarılması açısından önemlidir. Bu anlamda çevirmen kaynak metni başka dil ve kültürde yeniden oluşturan kimse sorumluluğunu üstlenmektedir.

Her iki dili sözcük ve dilbilgisi düzeyinde çok iyi bilmek, dil dışı kültürel olguları tanımak, metin oluşturma yeteneği ve anlama yeteneği çevirmenin bireysel donanımlarını oluşturmaktadır. Bu nedenle çevirmenin kaynak metin yazarının ne söylemek istediğini metin bağlamından çıkararak, erek dil ve kültürde başka ifade ile yorum yapması beklenmektedir. Bu tür bir çeviri yöntemi kullanan çevirmenler erek okura farklı kültürlerle iletişim kurabilme olanağı da sunmaktadırlar.

Bu çalışmada, çevirmenin yeniden oluşturduğu bir ürün olan metinde, kaynak metinle biçimsel ve kültürel değerler bağlamında eşdeğerlikleri bulmak isterken, yorum yapabilme serbestliğinin, çevirmenin hangi tercih ve yeterlilikleri doğrultusunda olabileceği durumu irdelenecektir. Metin yorumlayıcı olarak çevirmenin, erek odaklı bir bilişsel işleyiş süreci bağlamında metni yeniden oluşturma ve çevirmenin zihinsel işlevlerini ön plana çıkararak, çevirmeni çeviri eyleminin merkezi haline getiren yorumlama çeviri kuramı nitel bir araştırma şeklinde yorumlamaya dayalı olarak irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Çeviri, Çevirmen, Yorumlama, Kuram

As a Text Interpreter

Abstract: The new paradigm translator in the field of translation studies has now become the subject of the text to be translated. The translator interprets the cultures and sentences between different languages and sets aside an intercultural bridge to meet different cultures. By adhering to the original text in the context of their cultural values, the translator must adopt this text to the target culture he translates. Therefore, by using a language that translates the reader into the world of source text, the translator is expected to ensure that the reader is approached with tolerance against different values.

The translator should read the text first to recognize the literary type, status, social and ideological aspects of the text in the source culture. The source text read by the translator is understood and interpreted mentally by the translator within the context of his / her cultural context and it is important for the translation of the text in the form of interpretation to the culture. In this sense, the translator source text bears the responsibility of the regenerator of another language and culture.

Knowing both languages very well at the level of vocabulary and grammar, recognizing non-linguistic cultural phenomena, the ability to create texts and the ability to understand constitute the individual equipment of the translator. Therefore, it is expected that the translator will be able to comment on what the source text writer wants to say. Using this type of translation, translators can also communicate with different cultures.

In this study, the text of the translator, which is a product of the translation, aims to find equivalents in the context of the source text and formal and cultural values, and the situation of the freedom of interpretation which the translator can be in line with the preferences and the qualifications. Interpretation, which makes the translator a center of translation, will be interpreted as a qualitative research by interpreting the translation as a text interpreter, in the context of a process of goal-oriented cognitive processing, by re-creating the text and highlighting the mental functions of translation.

Keywords: Translation, Translator, Interpretation, Theory

1. Giriş

Uygarlık tarihi süreci içerisinde yaşam koşulları sürekli değişim göstermiştir. Bu değişime paralel

kapsam alanı genişleyen çeviri etkinliğinin kuram ve kurallarını durağan olmaktan çıkmakta ve günün koşullarına uygun olarak çevirmenlerin yeni

* Kırklareli Üniversitesi tarafından Kırklareli şehrinde 12-13 Nisan 2019 tarihinde yapılan "II.Uluslararası Rumeli Sempozyumu'nda" sözlü bildiri olarak sunulmuştur

becerileri edinmesini gerektirmektedir. Özellikle çevirmenden, her iki dili de bilmenin yanında, alan bilgisi, kültür bilgisi ve dünyayı iyi tanıması beklenmektedir.

Çevirmenin her iki dilin dilbilgisel ve kültürel yapılarını çok iyi bilmesi gerekmektedir. Çevirmenin kaynak metinde örgülenen tümceler hangi bağlam içerisinde birbirleri ile nasıl bağlantı kurulduğunu tanıması ve sözcük öbeklerini çok iyi çözümlemesi büyük önem taşımaktadır. Sözlü metinlerde bazen vurgular, sesletme ve jest ve mimiklerin bile metin çözümlemesinde katkıları söz konusudur. Sözcüklere yüklenen anlamlarının yükü belirlenirken çevirmenin, içsel ve dışsal etkenleri dikkate alması metnin doğru olarak yorumlamasına katkı sağlayacaktır.

Çevirmen için kaynak metni yorumlamak oldukça karmaşık bir uğraştır. Kaynak metin çözümlemenin yanında, Çevirmenin yorumlayıcı olarak hem kuramsal hem de uygulama açısından yeni bir metin ortaya çıkarılması konusunda uzman olması beklenmektedir. İki farklı kültür arasında iletişim kurma görevi olan çevirmenin kendi kişisel düşüncelerinden sıyrılarak tarafsız bir şekilde kaynak metni erek kültür okuyucusuna kabul ettirmesi aktarması duyarlılığını göstermesi lazımdır.

Çevirmen, iki farklı dil arasında çeviri eşdeğerliği sağlamak yerine, diller arası biçimsel ve kültürel farklılıkları göz önüne sererek, dilleri uzlaştırmaya yönelik bir çeviri etkinliğine yönelmeyi tercih etmelidir. Çünkü çevirmenin kaynak metni yorumlama gücü ile erek metinde yeniden hayat bulan kaynak metin, olduğu kendi kültürel bağlamında erek okura sunulması gerekmektedir.

2. Yeni Çevirmen Kimliği

Kaynak metinden erek dile sözcüğü sözcüğüne yapılan çeviri eylemlerinde çevirmen sadece bir dilsel aktarım işlevini yerine getirmekteydi. Çevirmen kaynak metine ne kadar sadık kalırsa o kadar başarılı sayılmakta ve statü olarak itibar görmekteydi. Çevirmenin kaynak metnin özgünlüğünü azami oranda koruyarak çeviri etkinliği esnasında tarafsız bir tutum içerisinde olması beklenmekteydi. Bu nedenle çevirmen erek okurun istek arzularını görmezlikten gelmek zorundaydı. Çevirmenin kendi duygu düşüncelerini yeniden ürettiği erek metne yansıtılmaları, kaynak metnin özgünlüğünü yok etmeden az kayıpla çeviri etkinliği gerçekleştirilmekteydi. Bu konuda Yücel'in düşünceleri şu şekildedir.

Dolayısıyla çevirmenler, dilin ve kültürün tarihsel değişimini göz ardı ederek, dilsel bir dönüşüm olarak değerlendirdikleri çeviri

ediminde edilgen kalmaya özen göstermişlerdir. Çeviriler, erek okurun iyi anlayabilmesini sağlamaktan çok, kaynak metne ne derecede "sadık" kaldığıyla ölçülmekteydi (Yücel, 2016:237).

Kaynak metin odaklı çeviri eyleminin erek okurun beklentilerini karşılamaması nedeniyle, çevirmenlik ve çeviri anlayışının bu doğrultuda yüzyılın ikinci yarısında değiştiği görülmektedir. Çeviri etkinliğinde bu değişen anlayış çeviribilim kuramcıları tarafından da desteklenmiştir. Özellikle çevirinin belli hedeflerinin olması gerekliliğini savunan "Skopos Kuramı (H.Vermeer), çeviriyi kültürel etkinlikler bağlamında ele alınması gerekliliğini savunan "Çogul-Dizge Kuramı (Itamar Even-Zohar)", çeviri ürünü odaklı "Erek Odaklı Kuram (Gideon Toury)", kültürlerarası iletişimi sağlanmasını savunan "Eylem Odaklı Kuram (HolzMaenttaerri) ve Bağıntı Kuramı (Ernest-August Gutt)" ile çevirmen odaklı yaklaşım olan "Yorumlayıcı Çeviri Kuramı (D.Seleskovitch ve M.Lederer)" erek okura yönelik çeviri hedeflerin belirlenmesinde çevirmenin rolünün artık değişmesi düşüncesini getirmektedir. Bu düşünce, çevirmenin dil yeterliliğinin dışında erek kültürü de tanımasını zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda artık çevirmen kaynak metin karşısında edilgen durumdan çıkarak, erek metni üreten ve etkileyen özne durumuna gelmiştir. Yazıcı bu konuyu şöyle ifade etmektedir.

Kuramsal bilginin çeviriye geniş açıdan bakmayı öğrettiğini, çevirmenin ufkunu genişlettiğini, çevirinin sadece kaynak dil ve kültürü bilmekle yapılamayacağını, bunun için hedef dil ve kültür bilgisi ve yaratıcı düşünmeyi gerektiren bir eylem olduğunun bilincine varmasına vesile olmaktadır (Yazıcı, 2005:27).

Çevirmenin kaynak metinle ilk ilişkisi okumakla başlamaktadır. Okurun üstün kılındığı çeviri etkinliği, daha çok kutsal metinler çevirileri ile başlamış ve erek okur odaklı çeviri yaklaşımları ile çeviriye yön veren olgu haline gelmiştir. Bu nedenle çevirmenin iyi bir okur olması beklenmektedir. Belli bir sosyo- kültürel birikimi barındıran kaynak metinleri okuyarak iyi yorumlamalı ve erek okurun dünyasına kazandırmalıdır. Metinlerin toplumsal bir işlerlik kazanması çevirmeni bu metinlerin erek okur tarafından anlaşılmasını sağlamasıyla olanaklıdır. Okur yani çevirmen kaynak metni okuyup yorumladığında bir anlam kazanmaktadır. Erek okuru kullandığı dil ve kültür dizgesi ile metnin ilk yazarının dünyasına taşıyan çevirmen, yazınsal kaynak metni en doğru şekilde yorumlayan çevirmendir. Bu anlamda Aksoy şöyle söylemektedir.

Yazın çevirisinde, iyi bir çevirmen kaynak metne en yakın ve sadık çeviriyi yapan değil, yazarın zihinsel yapısına, düşüncesine ve deneyimine en yakın olabilmeyi başaran çevirmendir. Okuyucuyu, yazarın dünyasının içine çekebilen, eseri zevkle ve sıkılmadan okutmayı başarabilen çevirmen, yaratıcılığını ve güzel ifade edebilme becerisini ustalıklı kullanabilmiş demektir (Aksoy, 2002:60).

Çevirmen okunmayan ve anlaşılmayan metinlere çeviri eylemi ile hayat vermektedir. Çevirmenin yorumu ve yazarlığı sayesinde yeniden yaşama kazandırılan kaynak metinler, hem kaynak metin kültürüne hem de erek kültüre katkı sunmaktadır. Eco'ya göre çevirmen metni okumakla görevlendirilmiş okur ve yorumcudur. Yine çevirmen kendi alanında örnek bir okur olarak uzman olmalıdır. Bu anlamda Tosun şöyle düşünmektedir.

Örnek okur metni yorumlayıp, yönlendirecek bir donanıma sahiptir. Eco anlamında çevirmen, metni bir örnek okur olarak yorumladığı gibi, erek metni oluştururken de örnek yazardır. Örnek yazar, okuyucusunu kurar, okuyucusunun amaçlarını, beklentilerini ve metni yorumlayıp tamamlayacak durumda olduğunu bilir (Tosun, 2007:284).

Dünyada her alanda yaşanan küreselleşme olgusu ve göçler nedeniyle çeviri etkinliğinin kapsam alanı gittikçe büyümektedir. Farklı kültürlerin çok çabuk karşılaştığı ve çeşitli nedenlerle bir arada yaşamak zorunda kaldığı çokkültürlü toplumlar oluşmaktadır. İşte bu tür toplumlarda iletişimin sağlanması için çevirinin ve kültürlerarası iletişim uzmanı olan birden çok kültürü tanıyan çevirmenlerin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çokkültürlü yapıya sahip ülkelerde "Dil ve Kültüraracıları" olarak adlandırılan çevirmenler, kültürlerötesi bir görev üstlenerek, farklı kültürlerin kendi özgünlüklerini kaybetmeden bir arada ortak bir yaşam sürdürmelerine hizmet etmektedirler. Bu yeni çevirmen anlayışının temelinde çok farklı dilleri tanımanın yanında, farklı sosyo-kültürel olguları da tanımak yatmaktadır.

3. Çevirmen ve Çeviri Kuramları

Dünya var olduğundan beri çeşitli şekillerde ve alanlarda uygulanan çeviri etkinliği değişik yönleri ile ele alınarak tartışılmıştır. Hatta nasıl çeviri yapılaması gerekliliği birçok dilbilimcinin ve çeviribilimcinin tarafında araştırma konusu olmuştur. Bu anlamda ilk çeviri kuramcıları, hedef odaklı çeviri anlayışını savunan Cicero ve kaynak

odaklı çeviri anlayışını savunan Horace'dur. Çeviribilimin bir bilim dalı olarak yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmasıyla birlikte, özgün bir bilim dalı olarak izleyeceği yol ve yöntemler için kuramların gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Çeviri sürecinin nasıl olması gerektiğini gündeme getiren çeviri kuramları, aslında çeviri ile iç içe geçmiş durumdadır. Yazıcı'nın çeviri kuramı ile ilgili görüşü şöyledir:

Kuramsal bilginin çeviriye geniş açıdan bakmayı öğrettiğini, çevirmenin ufkunu genişlettiğini, çevirinin sadece kaynak dil ve kültürü bilmekle yapılamayacağını, bunun için hedef dil ve kültür bilgisi ile araştırma ve yaratıcı düşünmeyi gerektiren bir eylem olduğunun bilincine varmasına vesile olduğunu belirtmektedir (Akt.Yalçın, 2015:53).

70'li yıllardan sonra çeviribilim alanında özellikle erek-kültür çevirinin merkezi haline getiren betimleyici kuramlar ortaya çıkmıştır. Çevirmeni bir özne durumuna getiren çeviri anlayışı ile çeviri etkinliğinde sadece dilsel aktarım yapılmayacak, aynı zamanda kültürlerin buluşması sağlanacaktır. Bu anlamda çevirmenin her iki kültürü de çok iyi tanıması zorunluluğu görüşü dile getirilmiştir. Özellikle çeviribilim alanında çok sık dile getirilen önemli bazı çeviri kuramlarında, çevirmenin çeviri etkinliği sürecinde yapması gerekenlerle ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır.

Yunancada hedef, amaç, gaye, kasıt anlamına gelen Skopos kelimesinden oluşturulan kuramda her yapılan eylemin bir amacı söz konusudur. Skopos kuramında kaynak metinde mevcut kültürel özellikler çok önemlidir. Kültürel öğelerin erek metne yansıtılması çevirmenin her iki kültürü de tanıması ile mümkün olmaktadır. Kaynak metinde konu olan kültürel öğeler, çevirmen tarafından doğru algılanıp yorumlandıktan sonra erek kültüre aktarılabilir. Çevirmen kaynak metnin olduğu kültürel ortamı ne kadar iyi tanırsa o kadar başarılı bir erek metin oluşturabilir. Bu anlamda Eruz şöyle düşünmektedir.

Skopos kuramında "kaynak metinle erek metin arasında bir "arz-talep" ilişkisi vardır. Erek metnin kaynak metinden talep doğrultusunda yararlanmakta ve talep doğrultusunda erek metin oluşmaktadır. Çevirmen çok iyi bir gözlemci, çeviri bağlamına göre yorumlar yapan, kararları alan bir kültür uzmanıdır (Eruz, 2003:54).

Çoğul Dizge Kuramı, Çek ve Rus yapısalıcılardan esinlenmiş olan Itamar_Even Zohar tarafından çeviribilim alanına getirilmiştir. Çeviriyi

sınırlandırmadan tarihsel bir süreç içerisinde kültürün pratikte uygulandığı değişen toplum içerisinde edebiyatın üstlendiği rolün incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çevirmen belli bir kültür dizgesi içerisinde çeviri metinlerini kültürel etkinlikler çerçevesinde ele alması gerekmektedir. Bu konuda Yalçın şöyle düşünmektedir.

Çoğul Dizge kuramı, çeviriyi kültürel faaliyetler çerçevesinde ele alarak çevirmenin kültürel yola başvurması gerektiğinin ve çeviri metinlerinin kaynak metinlerden başka, çeşitli unsurlarla da ilişkili olduğunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Yalçın, 2016:58).

Erek odaklı çeviri kuramı Gideon Toury tarafından oluşturulan bir kuramdır. Çeviri erek metin için yapılmaktadır ve erek kültür içerisinde anlam kazanmaktadır. Ayrıca Toury kültür dahiline yaptığı çalışmalara norm kavramını da dahil etmiştir. Erek metinle kaynak metin ilişkisinde eşdeğerlik durumunu belirleyen çeviri normlarıdır. Toury kuramında çeviri alanına “yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik” gibi iki kavramı kazandırmıştır. Çevirmen, kurama göre bu normlara uyarak erek metin olan çeviri ürüne kabul edilebilir uygunlukta bir çalışma yapmalıdır. Bu kuramın çeviribilim alanına bilimsel bir kimlik kazandırdığı konusunda Yazıcı ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir.

Bu kuramın en önemli özelliği, inceleme malzemesini çeviriler üzerine odaklayarak çeviribilim yönünü belirlemesidir. Bu şekilde, bilim dalının dilbilim ve filolojilerden farklılığına dikkat çekerek bağımsız bir bilim dalı olarak kimliğini ortaya çıkarmış ve akademik çevrede kabulüne katkıda bulunmasını sağlamıştır (Akt.Yalçın,2016:62).

Eylem odaklı çeviri kuramı çeviribilimci Holz Maenttaeri tarafında geliştirilen ve erek metinle kaynak metin ilişkisini “işlev” açısından değerlendiren bir kuramdır. Çeviri eyleminde çeviri ve çevirmenin erek kültürdeki işlevi ön plana çıkarılmıştır. Maenttaeri'nin eylem planında sadece erek kültür değil aynı zamanda toplumun kuralları da göz önünde tutulmalı ve sosyo-kültürel bir zeminde kültürlerarası iletişim oluşturulmasını hedefleyen bir kuramdır. Bu arada çevirmen, toplumsal bir işin ve işleyişin parçası olarak ön plana çıkmaktadır. Çevirmen uzman konumundadır. Kendi kültürel birikimleriyle çeviri eylemini gerçekleştirir. Tosun'a göre eylem odaklı kuramda çevirmen şu şekilde ifade edilmektedir.

Holz- Maenttaeri, çevirmenin kendisinin de kültür içinde bir sistem olduğunu söyler.

Metin gibi çevirmen de çeviri olayını gerçekleştirirken, durağan bir yapıdan hareketli bir yapıya geçer. Bu sırada çevirmenin toplumsal rolü, psikolojik özellikleri vs. metinle ilişki içerisine girer. Bbu şekilde yeni metin olan çeviri metin açık bir sistem olarak farklı bir bağlamda oluşmuş olur (Tosun, 2017:140).

Çevirmenin rolünün değişmesini savunan çeviri kuramlarına yukarıda verilen örnekler, çeviri etkinliğinin kültürel ve sosyo-kültürel bağlamlar içerisinde ele alınması gerekliliğini savunmaktadır. Bu kuramlardan biri olan “Yorumlama Kuramı” makalenin içeriği ile yakından ilintili olduğundan ayrı bir başlık altında anlatılmıştır.

4. Çevirmen ve Yorumlama Kuramı

Yazılı veya sözlü bütün çeviri etkinlikleri dilsel bir aktarımı gerektirmektedir. Ancak dil sadece bir anlaşma aracı değildir. Dil kullanıldığı toplumun pratik olarak uyguladığı kültürün bir taşıyıcısı durumundadır. Bu nedenle dilsel olarak yapılan her türlü etkinlik, aynı zamanda kültürel bir etkinliktir. Çeviri etkinliğinin mimarı olan çevirmen, dilsel aktarım yaparken önce bir kültürel çözümleme yapmak zorundadır. Bu anlamda çevirmen kararları erek kültür okurlarının beklentilerine göre belirlenirken, artık kültürel olguların uygulandığı toplumsal yapının da çeviri eyleminin merkezine oturtulan yeni bir çeviri anlayışı getirilmiştir. Çeviri ürünlerinin toplum yapılanmasından ayrı düşünülmemektedir, çevirmen kararlarını etkilemesi ve buna bağlı olarak da çevirmenin erek toplumlara yapılandırılmaları, çevirinin yeni bir görev alanı haline gelmiştir. Çeviribilim alanındaki bu oluşumla birlikte, çevirmen çeviri eylem alanını artık sosyal bir bağlam içerisinde oluşturmak zorundadır. Bu konuda Arı şöyle düşünmektedir.

Tüm çeviriler hem eylem hem de ürün olarak sosyal bağlam içerisinde yer almaktadır. Türü gözetilmeksizin tüm çeviriler sosyal sistem içerisinde yer alan bir birey tarafından gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda tüm çeviriler kaçınılmaz olarak çevirinin seçimini, üretimini ve dağılımını etkileyen sosyal kurumların birer parçasıdır (Arı, 2014:38).

Çevirmenden hem kaynak dili hem de erek dili bütün dilsel yönleriyle iyi tanınması beklenmektedir. Çevirmen, çeviri işlemini yaptığı metnin olduğu toplumun ve kültürün etkilerini göz ardı etmemelidir. İyi bir çeviri etkinliği için, çevirmenin her bir sözcüğü ve tümceyi değil, metni diğer dış nesnel özellikleriyle birlikte, bir bütün olarak ele alıp erek dile aktarması önemlidir. Çevirmen

donanımının büyük rol oynadığı bu işlem, aynı zamanda da yazar, çevirmen ve çeviri okuru arasında kurulacak sağlıklı bir ilişkiye de bağlıdır. Bunun için, çevirmenin erek dile aktarılacak metni, her yönüyle anlamasını ve bir çok bilişsel çözümlenmelerden geçirmesini ve metni erek dilde yeniden oluşturması gerekmektedir. İşte bu çeviri anlayışı 1960'lı yıllarda D.Seleskovitch ve M.Lederer tarafından geliştirilmiş, çevirmen merkezli "Yorumlayıcı Çeviri Kuramının" temelini oluşturmaktadır. Yorumlama kuramında anlamının önemi büyüktür. Bu anlamda Göktaş (2014) şunları söylemektedir.

Yorumlayıcı çeviri kuramının "çevirmenin metin anlamına ulaşma ve ona varış dilinde yeniden oluşturma süreci ve bu bilişsel sürecin işleyişini açıklığa kavuşturması nedeniyle erek odaklı, süreç odaklı bir bakış açısına sahip olduğunu, çevirmeni merkeze alan bir kuram olma" özelliğini taşıdığını ifade etmektedir (Akt. Yalçın, 2015:71).

Daha sonra çağdaş yorumbilimsel yaklaşımı 1970'li yıllarda çeviribilim alanında araştırmalarda kullanan Fritz Paepcke'dir. Çeviri eyleminin asıl sorunu "anlama" kavramının irdelenmesi gerekliliğini işaret eden Paepcke'nin görüşlerinin temelini Schleiermacher'ın (Yabancılaştırma) ve Gadamer'in (Ufukların Kaynaşması) yorumbilimsel yaklaşımları oluşturmaktadır.

Yorumlayıcı çeviri kuramı, çevirmenin çeviri eylemi için gerekli tüm donanımlarının yanında özellikle çevirmenin "anlama" yetisini ön planda olması gerekliliğini savunmaktadır. Çevirmen, kaynak metin yazarının oluşturduğu metinde ne demek istediğini anlayarak, bundan farklı bir ifade ile ortaya bir yorum çıkarmalıdır. Bunun içinde çevirmen anlama yetisini kaynak metnin oluşturulduğu, dil dışındaki toplumsal ve kültürel olgularla yoğurmalıdır. Her çevirmenin farklı anlama yetisi ve ifadesel yoruma sahip olmaları, aynı kaynak metni farklı yorumlamalarına neden olmaktadır. Aynı kaynak metni erek okurun hizmetine sunan çevirmenler arasındaki çeviri ürünlerinde görülen yorum farklılıklarını H.Vermeer (1986) orkestra yöneten farklı şeflerin müziğe kattığı özgünlüğü ile açıklamıştır. Çevirmenden kaynaklanan erek metindeki yorumlama farklılıklarını Yücel şöyle açıklamaktadır.

Kaynak metnin alımlama koşullarına göre yeni bir metin yaratmak olanaksız olduğundan çevirmen, kaynak metni kendi zamanının alımlama koşullarına göre yönlendirmek gerektiğinin, alımlamanın "(...) kaynak kültürle erek kültürün ortak

etkisi sonucunda ortaya çıkmakta (...)” olduğunun bilincindedir. Çevirmen erek metindeki yorum farklılıklarının nedenlerini bunlara ve kendisine bağlı olduğunu okuruna aktarmasıyla kaynak metni neden bu biçimde çevirdiğini, değişikliklerin nereden kaynaklandığını açıklayabilmesi, her çevirinin kaynak metinden bağımsız olarak çevirmenin yorumlama yetisine bağlıdır (Yücel, 2016:242).

Çevirmenin metin çevirisi yaparken sözcüklerden uzaklaşarak, metnin bütünsel bağlamından çeviriye yönelmesi, yorumlama yapmasını gerekli kılmaktadır. Çevirmenin kaynak ve erek dildeki deneyimi, toplumsal ve kültürel bilgisi, özellikle anlama yeteneği erek metni yeniden farklı bir ifade şeklinde yorumlayarak oluşturmamasına olanak sağlamaktadır.

5. Çevirmenin Metin Yorumlaması Süreci ve Kültürlerarası İletişime Katkıları

Çeviri bir iletişim eylemidir ve çevrilmesi gereken metin de bu eylemin ana ürünüdür. Çevirmen ise, belli bir dünya görüşü, değer yargıları, tutkuları, inançları ve her insan gibi duyguları olan bir kimsedir. Kaynak metni anlama ve bilişsel çözümlenme sürecinde kararlarını tamamen özgürce verebilen bir çevirmenin çeviri yorumlamasını gerçekleştirirken tamamen tarafsız kalmasını beklemek olanaksızdır. Ancak çevirmenin metni yorumlarken tüm bu insani özelliklerini en aza indirerek kaynak metne yaklaşımı beklenen bir durumdur. Nitekim tarihsel süreç içerisinde çeviri eylemini gerçekleştirirken bu tür öznel tutumlarından vazgeçmeyen çevirmenlerin farklı cezalara çarptırıldıkları aşikardır. Ancak çağdaş çeviri anlayışı içerisinde çevirmenin önemli bir yeri vardır. Çevirmen kaynak metinden sosyo- kültürel bağlam dahilinde oluşturduğu çeviri ürünü ile kültürlerarası bir uzman kişiliği taşımaktadır. Bu anlamda Ammann düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir.

Çeviriyle ilgili çağdaş kuramlarda çevirmenin rolüne büyük önem verilmektedir. Bu kuramlara göre çevirmen kültürlerarası iletişim uzmanı niteliğindedir, oysaki eski kuramlarda çeviriyi yapan kişi her şeyden önce iki dil arasında "aracılık eden kişi" olarak görülür. Bir çevirmen kültürlerarası iletişim alanındaki görevini, ancak yaptığı görevle ilgili kararlarını ve davranışlarını bağımsız olarak kendi belirleyebildiği takdirde gereğince yerine getirebilir (Ammann, 2008:57).

Çeviri yaparken bir düşünce etkinliği içerisinde olan çevirmen, kültürlerarası bir iletişimin kurulması görevi yapmaktadır. Çevirmen kaynak metinden erek metne çeviri yaparken aynı zamanda da her iki metnin oluşturulduğu dillere sahip toplumlararası iletişimi de gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Kültürlerarasında düşüncelerin değişimine olanak sağlamaktadır. Kültürlerarası iletişim uzmanı olan çevirmen, yaptığı işin ne kadar önemli bir etkinlik olduğunun bilincinde olmak zorundadır. Bu nedenle sürekli olarak kendini alan bilgisi, sosyo- kültürel yapıların değişimi ve dünyadaki yeni gelişmeler yönünde bilgilerini yenilenmesi çok önemlidir. Bu anlamda Hönlğ şöyle söylemektedir.

Çeviri bir kültürden diğere bir köprüdür. Çevirmenler ise anlaşma köprüsünü inşa eden uzmanlardır. Çeviri köprüsü, iki farklı kültürü ve dil toplumunu birbirine bağlar ve böylece sözcüklerin ve düşüncelerin iki kültür arasında serbest değişimini mümkün kılar. Çeviri köprüsü, metinleri sorunsuz şekilde bir taraftan diğere tarafa aktarmaya yarar (Tosun, 2017:266).

Metin türlerine göre farklı anlamlar taşımaktadır. Bilimsel eserler her kültürdeki bireyler için aynı anlamları taşıırken, edebi metinler herkes için farklı anlamlar taşımaktadır. İşte bu bağlamda çevirmen, kültürlerarası iletişimin olumlu yönde sağlamayabilmesi için, erek okuyucunun kültürünü, zevkini, dünya görüşünü ve anlayışını göz önünde bulundururken, erek okurun toplumsal değer yargılarına da dikkat etmek zorundadır. Çünkü her metin okuruna belli bir mesaj vermektedir. Ayrıca çevirinin merkezi haline getirilen çevirmenin özneliği bir metnin anlaşılabilirliği konusunda belirleyicidir. Yani bir metinden anlaşılın iletiyi aktarma işlemi çevirmen deneyimleri ile orantılıdır.

6. Yazın Metin Çevirisinde Eşdeğerlik ve Yorumlama

Yazınsal metin çevirilerinde eşdeğerlik düşüncesi, kaynak metnin erek metine aktarımında biçimsel anlamda eşit olmayı düşündürmektedir. Ancak böyle bir eşitlik olması çeviri etkinliğinin yeni anlayışına aykırı bir durumdur. Her dilin kendine özgü bir mantıksal yapısı olduğu düşüncesinden hareketle; çeviri eyleminde diller arasındaki kültürel farklılıkların göz önüne alınması gerekmektedir. Kaynak metinle eşit çeviri etkinliği, erek kültürün göz ardı edilmesi, kaynak metne olabildiğince bağlı kalmak anlamına gelmektedir. Bu da çevirinin dil dışı olguları ile olan ilişkisinin kısıtlamak demektir. Yazıcı bu konuda şöyle düşünmektedir.

Evrensel anlamda eşdeğerlik arayışına girmek ise, erek kültüre özgü unsurları

gözden kaçırabilir. Bir başka deyişle, kaynak metinle dilsel olarak "birebir eşdeğerlik" arayışı çeviriyi kısıtlar. Bundan böyle, eşdeğerli ölçütüne dayalı dilbilimsel yaklaşımlarda kaynak metin ana belirleyici olarak erek kültüre özgü metin türü geleneklerinin de göz ardı edilmesine de yol açar (Yazıcı, 2007:30).

Hem yazılı hem de sözlü metinlerde kaynak metin odaklı eşdeğer çeviri yapmak bağlamından ve sözcük çevirisinden uzaklaşıp anlamı aktarmak, yorumbilimsel çeviri yaklaşımının özünü oluşturmaktadır. Okurlarına belli mesajlar veren her bir metine yazar tarafından bazı gizli unsurlar yüklenmiştir. İşte bu gizli unsurların anlaşılması "metnin anlamını" çevirmekle mümkündür. Özellikle metin çevirilerinde eşdeğerlilik verebilmek için sözcüklerin çevirilerinin yerine bu sözcüklerin neleri ifade ettiğini çözümlenmek gerekmektedir. Bu tür bir çeviri süreci için de çevirmenin yorumlama yapması söz konusudur. Metnin anlaşılır şekilde çevrilmesi konusunda D.Seleskovitch ve M.Lederer (1984) şöyle düşünmektedir.

Çeviri işlemi, tanımı gereği iki bölüme ayrılır, biri anlamın kavranması, diğere de ifadesidir. Bu ikinci evrede çevirmen, herkesin kendi dilinde ifade ettiği gibi, kendini ifade eder ve kendinden önce yazar gibi konuşur. Fakat kendini ifade etmek her zaman anlaşılın demek değildir. Dürüst ve sadık bir şekilde çevirmek, farklı bir ifadeyle, anlaşılmanın yolunu bulmak ve anlaşılın, doğru ifadeyi bulmaya yönelmektir (Akt. Durukan, 2013:263).

Kaynak metinlerin erek kültüre aktarımında, kültürel bağlamlar çerçevesinde çevrilmesi, anlamın çözümlenmesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü sözcükler, kaynak metin içerisinde kendi kullanıldığı kültürel yaşam içerisinde anlam kazanmakta ve toplum yaşamı içerisinde dilin mantığı ile iniltili duruma gelmektedir. Bu nedenle kaynak metnin anlamının yorumlanmasında eşdeğerli çeviri anlayışı yerine metnin kültürel bağlamının tercih edilmesi gerekmektedir.

Çevirmenin kaynak kültürden erek kültüre çeviri yaparken, her iki metinde farklı koşullarda ve zamanda oluşacağından metin de bazı değişimlerin olması kaçınılmazdır. Çevirmenin okuruna yeni bir ürün sunarken kaynak metnin kültürel olgularını ve metnin asıl işlevini asla göz ardı etmemesi gerekmektedir. Aksi hale çevirmenin erek metin için yapacağı yorumlama bazı hukuki ve etik sakıncaları da beraberinde getirebilir. Çevirmenin yorumunun hem kaynak metin yazarı tarafından hem de erek okur tarafından kabul görmesi çeviri ürününü

güvenilir kılacaktır. Çünkü kültürlerarası buluşmanın sağlandığı ortam çevirmen yorumuyla gerçekleşecektir. Bu anlamda Yücel şöyle düşünmektedir.

Çevirmen, kaynak metni oluşturan zamanın, uzamın, kültürün, okur kitlesinin belirlediği gibi, bir erek metni hangi amaca ve işleve yönelik olduğu konusunda kararlar alabilen bir kişi olarak değerlendirilmektedir. Bu kararları alırken salt kendi beklentilerinin dışında kendisine uzman olarak başvuran bir işverenin (Auftraggeber) isteklerini de gözetmeli ve onları yerine getirmelidir (Yücel, 2016:240).

Çeviri sürecinin belirlenmesinde, çevirmen ile işveren arasında anlaşma çevirmen kararlarını etkilemeyecek seviyede olmalıdır. Bu konuyu değerlendirecek kimse çevirmenin kendisidir ve bir uzman olarak çeviri kararı verecek kendisidir.

7. Sonuç

Çevirmen, kapsam alanı genişleyen çeviri etkinliğini göz önünde bulundurmalı ve sürekli olarak bilgilerini kontrol ederek güncellemelidir. Çevirmen her iki dilin de dilsel yapılarını çok iyi bilmelidir. Dillerin kendilerine özgü dil yapılarının çözümlemesi gereken çevirmenin, farklı kültürlere ait düşünce ürünlerinin dilsel inceliklerini yorumlarken özgür düşünme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Çünkü kaynak metni yeniden kaliteli bir şekilde ifade edilmesi çevirmenin yeteneğine bağlıdır.

Metin yorumlayıcısı olarak çevirmen, çeviribilim alanındaki paradigma değişimi ile, çevirdiği metnin nasıl anlaşıldığını düşünmek zorundadır. Çevirmenin kendi toplumsal yargılarından sıyrılarak, kaynak metni anlama sürecinde ne tür etkenlerin rol oynadığının farkındalığına varması beklenmektedir. Böylece kendi sınırlarının bilincine varacak olan çevirmen, okurun anlama sürecini de göz önünde bulunduracaktır.

Çevirmen çeviri sürecinde kaynak metni anlamak için zihinsel analizler yapmak zorundadır. Bu işleyiş esnasında çevirmenin bireysel ve toplumsal yargılara bağlı özgün özellikler ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan kaynak metnin kültürel bağlam içerisinde değerlendirilerek yorumlanması gerekmektedir. Bu bağlamda bazı sözcüklerin veya

sözcük öbeklerinin tam olarak anlamlarına ulaşmak mümkün olamayabilir. İşte bu yüzden aynı yapıtların farklı çeviri ürünleri ortaya çıkabilmektedir. Çevirmenin metnin tam anlamına ulaşma ve erek dilde yeniden oluşturma sürecinde diğer bilimsel disiplinlerden faydalanma gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Çevirmenin kaynak metinde bulunan sözcüklerin tarihsel süreç içerisinde taşımış olduğu anlamların tüm ayrıntılarını bilmek durumundadır. Ancak bu tür bir bilgiye sahip olmak oldukça zordur. Fakat çevirmen metin yorumlayıcısı olarak kendi çalışma alanında diğer bilimsel alanlarla çeviri sürecini ilişkilendirerek uzmanlaşması önemlidir. Böylece metni oluşturan sözcüklerin tam anlamlarına veya eşdeğer karşılıklarına ulaşmak mümkün olacaktır. Çünkü çevirmenin sözcüklerin birebir eşdeğer anlamlarını değil ama anlamsal olarak eşdeğerlikleri tanınması beklenen bir zorunluluktur.

8. Kaynakça

- Aksoy, N.Berrin (2002). "Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi", İmge Kitapevi Yayınları, İstanbul
- Ammann, Margret (2008). "Akademik Çeviri Eğitime Giriş", Çev. Emine Deniz Ekeman, Multilingual Yayınları, İstanbul
- Arı, Sevinç (2014). "Çeviri Sosyolojisi", Aylak Adam Kültür, Sanat Yayıncılık, İstanbul
- Ersoy, Hüseyin (2012). "Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği", Araştırma Yayınları, Ankara
- Eruz, Sakine (2003). "Çeviriden Çeviribilime", Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul
- Nida, Eugene A. (2012). "Çeviri Süreçleri", Çev. Yurdanur Salman, Çeviri Seçkisi 2, Çeviri(bilim) Nedir?, Yayına Hazırlayan: Mehmet Rifat, 2. Baskı Sel Yayıncılık, İstanbul
- Stolze, Radegundis (2013). "Çeviri Kuramları Giriş", 6. Baskıdan Çev. Dr. E.Durukan, Değişim Yayınları, İstanbul
- Tosun, Muharrem (2007). "Çeviri Eleştirisi Kuramının Temelleri", Sakarya Yayıncılık, Adapazarı
- Tosun, Muharrem (2017). "İşlevsel Çeviribilim", Değişim Yayınları, İstanbul
- Yalçın, Perihan (2015). "Çeviri Stratejileri Kuram ve Uygulama", Grafiker Yayınları, Ankara
- Yazıcı, Mine (2005). "Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları", Multilingual, İstanbul
- Yazıcı, Mine (2007). "Yazılı Çeviri Edinci", Multilingual, İstanbul
- Yücel, Faruk (2016). "Çevirinin Tarihi" Çeviribilim Yayınları, İzmir